

Gjennomgang av Universitetet i Bergens ordninger med open access - innstilling fra arbeidsgruppen

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	1
1. Sammendrag og anbefalinger	2
2. Oppnevning og mandatet	4
3. Sentrale begreper.....	5
4. Bakgrunn	6
5. Økt, åpen tilgang til forskningsresultater.....	7
5.1 Innledning.....	7
5.2 Policyendring	8
5.3 Kommentarer.....	10
6. Dekning av publiseringskostnader ved åpen publisering.....	13
6.1 Innledning.....	13
6.2 Grunnlaget for å etablere en budsjettpost for åpen publisering	14
6.3 En øremerket budsjettpost	14
6.4 Avtaler mellom Universitetsbiblioteket og forlag.....	15

1. Sammendrag og anbefalinger

Arbeidsgruppens mandat er å gjennomgå policy og ordninger for open access ved Universitetet i Bergen. På bakgrunn av tidligere utredninger har arbeidsgruppen foreslått, diskutert og grunnlagt forslag til policyendringer for økt tilgang til forskningsresultater ved UiB. Hovedendringene består i å inkludere andre kanaler enn Bergen Open Research Archive (BORA) og andre dokumenttyper og versjoner enn fagfellevurderte vitenskapelige artikler. Arbeidsgruppen mener dette er nødvendig for å ta hensyn til publiseringspraksis innenfor flere fagmiljø, og for å kunne inkludere doktorgradsavhandlinger og masteroppgaver i institusjonens overordnede policy.

Arbeidsgruppen har også ønsket en klarere forankring av UiBs policy for open access i prinsippene om akademisk frihet og i UiBs strategiske målsetninger om formidling og publisering. Arbeidsgruppen foreslår dessuten at det formuleres et klarere ansvar for implementering av policy på ledelsesnivå i institusjonen.

Arbeidsgruppen konstaterer at de grunnleggende problemstillingene knyttet til allmenn tilgjengeliggjøring av forskningsresultater er av overnasjonal art og anbefaler derfor at UiB tar initiativ overfor nasjonale og internasjonale samarbeidsorganer for å få løftet diskusjonen.

Arbeidsgruppen har også tatt stilling til etablering av en budsjettpost til støtte for åpen publisering som et tiltak for økt og åpen tilgang til forskningsresultater fra UiB. Arbeidsgruppen stiller seg i utgangspunktet positiv til at UiB etablerer en slik budsjettpost som en prøveordning, men anbefaler at de økonomiske og faglige konsekvenser ved en slik post utredes grundig. Slik får alle fakultetene et kvalifisert grunnlag for å vurdere hensiktsmessigheten av en slik post. Arbeidsgruppen har grunnlagt sine argumenter i forhold til etablering av en budsjettpost for åpen publisering og foreslått noen overordnede retningslinjer for tildeling.

Arbeidsgruppens anbefalinger er at:

- I. UiB tar initiativ overfor andre universitet og internasjonale samarbeidsorganer for forskning og høyere utdanning på den ene*

siden og politiske myndigheter på den andre med sikte på å finne fram til adekvate nasjonale og internasjonale tiltak for open access.

- II. UiB ber alle ansatte gjøre sine vitenskapelige publikasjoner i størst mulig grad tilgjengelige i åpne arkiv og/eller ved åpen publisering.*
- III. Ansatte oppfordres til å publisere sine vitenskapelige publikasjoner hos forlag som gir åpen tilgang til publikasjonen så lenge slik publisering ikke går på bekostning av den akademiske friheten eller universitetets målsetning om publisering i velrenommerte publiseringskanaler.*
- IV. Det må klarere stadfestes at det er et ledelsesansvar å bidra til at UiB kan leve opp til idealene om at forskningens resultater skal være offentlig tilgjengelige.*
- V. Universitetsbiblioteket (UB) gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet overfor fagmiljøene og for å rettighetsklarere publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA.*
- VI. Dagens retningslinjer for arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver videreføres som en del av universitetets policy. Studenter oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine masteroppgaver i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering.*
- VII. Doktorgradskandidater oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine avhandlinger i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering. UiB bør videre vurdere om en ordning tilsvarende den som gjelder for innlevering og arkivering av masteroppgaver kan innføres for doktorgradsavhandlinger.*
- VIII. UiB vurderer å etablere en budsjettpost for kostnader ved open access publisering på nivå 1 og 2, inkludert hybridtidsskrifter.*

Forskere må ha mulighet til å søke støtte fra slike avsatte midler om de har ekstern finansiering eller ikke. En slik budsjettpost bør etableres først som en treårig, fullskala prøveordning. Det bør foretas en grundig vurdering av faglige og økonomiske implikasjoner før en slik prøveordning settes ut i livet.

IX. UB får ansvar for betale for medlemskap hos open access utgivere og for å forhandle frem best mulige avtaler om denne typen medlemskap som en del av nasjonale lisenser.

2. Oppnevning og mandatet

Arbeidsgruppens mandat er å gjennomgå universitetets ordninger for open access publisering. I FU-sak 10/11 den 9. mars 2011 ble det vedtatt å be universitetsledelsen oppnevne en arbeidsgruppe for å utrede grunnlaget og å angi retningslinjer for en eventuell etablering av et publiseringsfond for å dekke forfatterbetaling ved UiB. I det samme møte (FU-sak 11/10) ble Universitetsbibliotekets rapport fra en pilot for økt tilgang til forskningsresultater ved UiB gjennomgått. Utvalget konkluderte med at denne rapporten skulle danne et grunnlag for det videre arbeid med økt og åpen tilgang til forskningsresultater fra UiB, ikke bare med fokus på elektroniske arkiver for fagfelle-vurderte tidsskriftartikler, men nå også med større fokus på publisering i open access tidsskrifter.

Arbeidsgruppen ble oppnevnt i perioden juli-september 2011 av rektor og universitetsdirektør, og består av følgende medlemmer:

Maurice Mittelmark (leder for gruppen), Det psykologiske fakultet

Rein Aasland, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet

Jostein Gripsrud, Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Ragna Aarli, Det juridiske fakultet

Henrik von Achen, Universitetsmuseet i Bergen

Alice Kvåle, Det medisinsk-odontologiske fakultet

Inger Elisabeth Haavet, Det humanistiske fakultet

Alette Dybesland Lie, Studentparlamentet

Universitetsbiblioteket (UB) ble bedt om å ivareta sekretærfunksjonen for arbeidsgruppen. Ingrid Cutler fra UB er oppnevnt til sekretær.

Arbeidsgruppen fikk frist til å levere innstillingen innen den 15. oktober 2011.

Arbeidsgruppens mandat:

Arbeidsgruppen bes gjennomgå universitetets policy og ordninger for open access. Gruppen bes utrede og gi forslag til det fremtidige arbeidet. Gruppen bes vurdere en eventuell etablering av tiltak, som et publiseringsfond for å dekke kostnader til publisering. Gruppen bes også foreslå eventuelle endringer i policy for elektronisk arkivering og tilgjengeliggjøring av publikasjoner, masteroppgaver og PhD-avhandlinger ved UiB.

3. Sentrale begreper

Open Access (OA): Åpen tilgang til forskningspublikasjoner. Kan oppnås ved egenarkivering/åpen tilgjengeliggjøring i forskningsarkiv eller ved åpen publisering hos utgiver.

Egenarkivering av forskningspublikasjoner (*green open access*): Åpen tilgjengeliggjøring av forskningspublikasjoner i forskjellige typer forskningsarkiv. Kan være kopi/versjon av allerede publisert materiale, eller materiale som ikke publiseres andre steder (for eksempel masteroppgaver, interne vitenskapelige rapporter etc.). Det finnes flere typer åpne forskningsarkiv:

- **Institusjonelle arkiv:** Innholdet må være produsert av ansatte og/eller studenter ved institusjonen. Bergen Open Research Archive (BORA) er UiBs institusjonelle arkiv.
- **Fagspesifikke arkiv:** Innholdet er tilknyttet bestemte fagområder.
- **Arkiv tilknyttet finansieringsaktører:** Finansieringsaktører oppretter egne arkiv for åpen tilgjengeliggjøring av forskningspublikasjoner som de finansierer. PubMed Central er et eksempel.

Åpen publisering (*gold open access*): Publisering av vitenskapelige artikler som er åpent tilgjengelig på internett. Som alle andre utgivere/tidsskrift varierer kvalitet og impact. Det finnes to typer open access publisering:

- **OA-tidsskrift/utgivere:** Publiseringsmodellen er open access. Alle artikler i et tidsskrift er åpent tilgjengelig.
- **Hybridtidsskrift/utgivere:** Tradisjonell tidsskriftspublisering der hovedinntekter kommer fra abonnement. I tillegg tilbyr utgiver at enkeltartikler frikjøpes til open access.

Forfatterbetaling: Finansieringsmodell som de fleste kommersielle open access tidsskrift benytter seg av. Innebærer at forfatter, forskningsmiljø eller institusjon betaler for open access publisering. For de hybride tidsskriftene kommer inntekter fra forfatterbetaling på toppen av inntekt via abonnement. Det er også vanlig at forfatterbetaling av open access publisering kommer i tillegg til ordinære publiseringskostnader (“page charges”, fargefigurer etc.).

4. Bakgrunn

På møte den 30.04. 2009 fastsatte universitetsstyret følgende retningslinjer for økt tilgang til forskningsresultater ved Universitetet i Bergen:¹

1. Universitetet i Bergen har som mål at resultatene av forskningen ved institusjonen skal være offentlig tilgjengelige og vil legge forholdene til rette for økt og åpen tilgang til forskningsresultater gjennom elektroniske arkiver for fagfelleverderte tidsskriftartikler.
2. UB gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet for fagmiljøene.
3. Alle ansatte ved UiB bes levere vitenskapelige fagfelleverderte artikler til institusjonen ved publisering. Målet er at alle ansatt fra og med 1.1.2010 leverer slike publikasjoner.
4. Fagfelleverderte tidsskriftartikler legges ut i BORA etter samtykke fra forfatter og utgiver.
5. Versjonen som tilgjengeliggjøres bør være lik den publiserte versjonen.

Våren 2010 gjennomførte UB et pilotprosjekt for å teste ut ulike aspekter knyttet til vedtaket om egenarkivering av fagfelleverderte vitenskapelige artikler fra UiB. UB ønsket videre å kartlegge forskernes holdninger til egenarkivering og open access. Resultatene fra denne piloten foreligger i rapporten ”Økt tilgang til forskningsresultater”.² Resultatene fra rapporten viser at:

- Motivasjonen til å tilgjengeliggjøre artikler i BORA er lav.

¹ “Økt tilgang til forskningsresultater fra UiB,” Styresak 39, 304.2009. <http://www.uib.no/filearchive/2009-039.pdf>

² “Økt tilgang til forskningsresultater. Prosjektrapport.” Universitetsbiblioteket i Bergen, 2010.

- Økt tilgang til vitenskapelig artikler via egenarkivering vil trolig i liten grad kunne oppnås ved frivillig innlevering.
- Universitetets nåværende policy for open access blir betraktet som et politisk vedtak som har lite betydning for fagmiljøene i praksis.
- Det ble uttrykt en åpen og positiv holdning til open access generelt, men under forutsetning av at det ikke er noe som skaper merarbeid eller influerer den akademiske friheten.
- Noen betaler allerede ekstra for å gi open access til deres artikler. De har vilje til å publisere via åpne kanaler og synes dette er viktig for å gjøre deres forskning tilgjengelig.

I et notat fra UB-direktøren til møte i Forskningsavdelingen (2.11.10) blir spørsmålet om et publiseringsfond drøftet mer eksplisitt.³ I dette notatet anbefaler UB at det blir opprettet et publiseringsfond til støtte for open access publisering i tillegg til Universitetsstyrets anbefalinger om egenarkivering i forskningsarkiv. Det blir også påpekt at en støtte til open access publisering i kvalitetssikrede tidsskrift vil være den beste måten for UiB å oppnå målet om økt tilgang til forskningsresultater, og dermed oppfølging av Universitetsstyret sitt vedtak.

5. Økt, åpen tilgang til forskningsresultater

5.1 Innledning

Arbeidsgruppen vil innledningsvis påpeke at de grunnleggende problemstillingene som gjelder forskningspublikasjonenes allmenne tilgjengelighet er av overnasjonal art. Offentlig finansiert forskning blir bare tilgjengelig etter at offentlige midler er brukt til å kjøpe tilbake forskningens resultater fra kommersielle forlag med stor kontroll over markedet og tilsvarende store fortjenester.

Utviklingen innen vitenskapene er avhengig av en løpende, informert og kritisk diskurs. En kunnskapsbasert håndtering av problemer og utfordringer i dagens samfunn, og utviklingen mot en bedre verden, er avhengig av samfunnsaktørenes tilgang til forskningsresultater fra alle vitenskaper. Både forholdet innad i vitenskapen, og utad mot samfunnet, tilsier derfor at

³ FU-møte 2.11.2010. Innspill til UiBs budsjett for 2011.

Universitetet i Bergen må bidra til å sikre at institusjonens forskningsresultater i størst mulig grad gjøres tilgjengelige for flest mulig.

- I. Arbeidsgruppen anbefaler at UiB tar initiativ overfor andre universitet og internasjonale samarbeidsorganer for forskning og høyere utdanning på den ene siden og politiske myndigheter på den andre med sikte på å finne fram til adekvate nasjonale og internasjonale tiltak for open access.*

Uavhengig av de overnasjonale utfordringene, konstaterer arbeidsgruppen at den lokale policyen for open access bør justeres og forankres tydeligere både i prinsippet om akademisk frihet og i UiBs strategiplan.

5.2 Policyendring

Arbeidsgruppen vil nedenfor komme med anbefalinger som tar sikte på å danne grunnlag for at UiBs ledelse kan foreta en policyrevisjon. Noen av anbefalingene er nærmere kommentert i kapittel 5.3.

- II. Arbeidsgruppen anbefaler at UiB ber alle ansatte gjøre sine vitenskapelige publikasjoner i størst mulig grad tilgjengelige i åpne arkiv og/eller ved åpen publisering.*

Vitenskapelige publikasjoner omfatter fagfellevurderte artikler, monografier og artikler i antologier. Publikasjoner kan legges ut i BORA eller andre åpne arkiver, etter samtykke fra forfatter(e) og utgiver. Versjonen som legges ut bør enten være forfatters siste manuskriptutgave etter fagfellevurdering, eller forlagets endelige, formaterte utgave. Hvis forlaget tillater at deres versjon tilgjengeliggjøres, anbefales det at det er denne versjonen som legges ut.

- III. Arbeidsgruppen anbefaler at ansatte oppfordres til å publisere sine vitenskapelige publikasjoner hos forlag som gir åpen tilgang til publikasjonen så lenge slik publisering ikke går på bekostning av*

den akademiske friheten eller universitetets målsetning om publisering i velrenommerte publiseringskanaler.

Åpen tilgjengeliggjøring av forskningsresultater kan enten oppnås ved åpen publisering, eller ved publisering hos forlag som tillater tilgjengeliggjøring i åpne, elektroniske forskningsarkiv. Anbefalingen om åpen publisering gjelder i de tilfeller der dette eksisterer som et reelt og faglig fullgodt alternativ.

IV. Arbeidsgruppen anbefaler at det klarere må stadfestes at det er et ledelsesansvar å bidra til at UiB kan leve opp til idealene om at forskningens resultater skal være offentlig tilgjengelige.

Dette innebærer at ledere i alle ledd og på alle nivå skal være med å legge til rette for å leve opp til UiBs policy og strategiske mål. Dette er spesielt viktig med tanke på at det er ulike tradisjoner og forutsetninger for publisering generelt og for publisering med åpen tilgang spesielt i ulike fagmiljøer.

I tråd med UiBs strategiske målsetning om å videreutvikle UB som en av infrastrukturene for forskning⁴ er det nødvendig med en presisering av UBs rolle.

V. Arbeidsgruppen anbefaler at Universitetsbiblioteket (UB) gis ansvar for informasjons- og tilretteleggingsarbeidet overfor fagmiljøene og for å rettighetsklarere publikasjoner for tilgjengeliggjøring i BORA.

I mandatet blir arbeidsgruppen bedt om å vurdere arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver og ph.d.-avhandlinger. Gjeldende regler er at masteroppgaver fra Universitetet i Bergen som hovedregel leveres elektronisk til institusjonen for elektronisk arkivering.⁵

VI. Arbeidsgruppen anbefaler at dagens retningslinjer for arkivering og tilgjengeliggjøring av masteroppgaver videreføres som en del av universitetets policy. Studenter oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine

⁴ UiBs strategi 2011-2015, s.12.

⁵ "Administrative retningslinjer for elektronisk innlevering av masteroppgaver ved Universitetet i Bergen", 15.4.2010

masteroppgaver i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering.

VII. Arbeidsgruppen anbefaler at doktorgradskandidater oppfordres til å tilgjengeliggjøre sine avhandlinger i BORA dersom slik tilgjengeliggjøring ikke vil kunne komme i konflikt med annen publisering. UiB bør videre vurdere om en ordning tilsvarende den som gjelder for innlevering og arkivering av masteroppgaver kan innføres for doktorgradsavhandlinger.

5.3 Kommentarer

- a) Arbeidsgruppen mener at policy for økt, åpen tilgang til forskningsresultater må forankres i UiBs strategisk målsetning om å formidle vitenskapelig innsikt som bidrag til den frie, kritiske offentlige samtalen.⁶ For å nå dette målet prioriteres blant annet. ”å gjøre forskningsresultater i størst mulig grad tilgjengelig gjennom åpen publisering, egenarkivering i åpne institusjonelle arkiver og tilgjengeliggjøring av forskningsdata”.⁷ Det er viktig at oppfordring om valg av publiseringskanal ikke bør gå på bekostning av universitetets strategiske hovedmålsetning om publisering i velrenommerte publiseringskanaler. For å nå hovedmålet for forskningen skal UiB:” ... ha og fremme grunnleggende forskning av høy kvalitet i bredden av universitetets fagdisipliner.”⁸ Publisering i de faglig beste og mest velrenommerte kanaler er også en viktig forutsetning for at UiBs forskere skal kunne hevde seg i konkurransen om eksterne forskningsmidler.
- b) Arbeidsgruppen understreker videre at UiBs policy for økt, åpen tilgang til forskningsresultater må bygge på prinsippet om den lovfestede akademiske friheten som kommer til uttrykk i UiBs strategi og rettighetspolitikk.⁹ UiBs reglement for håndtering av rettigheter har som utgangspunkt at den som skaper et forskningsresultat også eier rettigheter til dette arbeidet. Dette gjelder for både ansatte og studenter.¹⁰

⁶ UiBs strategi 2011-2015, s. 14.

⁷ UiBs strategi 2011-2015, s. 15.

⁸ UiBs strategi 2011-2015, s. 12.

⁹ UiBs strategi 2011-2015, s.2.

¹⁰ “Rettighetspolitikk ved Universitetet i Bergen. Universitetets håndtering av immaterielle rettigheter og andre rettigheter knyttet til resultatene av universitetsansattes arbeid.” Innstilling fra en arbeidsgruppe oppnevnt av rektor. Vedtatt av Universitetsstyret 18.6.2009. <http://www.uib.no/filearchive/-262762-1-.pdf> “Reglement om håndtering av ansattes rettigheter til forsknings- og arbeidsresultater ved Universitetet i Bergen”. Fastsatt av Universitetsstyret 1.12.2010. <http://bit.ly/nxANHf>

- c) Arbeidsgruppen mener at åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner i andre åpne forskningsarkiv kan være et fullgodt alternativ til BORA. Dette kan for eksempel være når medforfattere fra andre institusjoner har lagt ut publikasjonen i sine institusjonsarkiv, når publikasjonen er automatisk deponert i et åpent arkiv etter krav fra eksterne finansieringsaktører, eller ved at forfatter tilhører fagmiljø som allerede har tradisjon i å tilgjengeliggjøre sine publikasjoner i et fagarkiv. Publisering i rene open access tidsskrifter eller hybridtidsskrifter anses også som et fullgodt alternativ til egenarkivering. At UiB ønsker mest mulig av institusjonens forskning egenarkivert og gjort tilgjengelig i BORA er naturlig. Likevel finner arbeidsgruppen det akseptabelt å operere med fullgode alternativer til BORA, ettersom dette uansett aldri kan bli det stedet der en kan finne alt hva UiB-forskere publiserer.
- d) Arbeidsgruppens *anbefaling II* innebærer å gå bort fra to-steps-prosessen for åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelig publikasjoner som finnes i dagens policy.¹¹ Skillet mellom innlevering og tilgjengeliggjøring bygger på en forutsetning om at hvis forfatter blir bedt om å levere sine vitenskapelige publikasjoner til institusjonen så vil de også i større grad være villige til å tilgjengeliggjøre dem åpent i BORA.¹² Arbeidsgruppen mener imidlertid at en ikke bare kan anbefale innlevering til institusjonen samtidig som tilgjengeliggjøring i andre åpne arkiver regnes som et fullgodt alternativ til institusjonsarkivet BORA. Dette er også en nødvendig endring siden det blir mer og mer vanlig at vitenskapelige publikasjoner har supplerende informasjon i formater som BORA per i dag ikke kan håndtere.
- e) I nåværende policy står at det den versjonen som tilgjengeliggjøres bør være lik den publiserte versjonen. I praksis innebærer en slik begrensning at veldig få vitenskapelige artikler vil kunne gjøres åpent tilgjengelig – og målet om vesentlig økt, åpen tilgang til forskningsresultater vil ikke kunne oppfylles. De aller fleste tidsskriftsutgivere tillater ikke at deres siste formaterte utgave av en artikkel legges ut. En implikasjon av *anbefaling*

¹¹ Skille mellom punkt 3 og 4 i dagens policy. I punkt tre står det at alle ansatte ved UIB bes levere vitenskapelige fagfelleverderte artikler til institusjonen ved publisering., og punkt 4 at fagfelleverderte tidsskriftartikler legges ut i BORA etter samtykke fra forfatter og utgiver.

¹² Dette er UHRs anbefaling i rapporten ”Økt tilgang til norske forskningsresultater. Anbefalinger fra arbeidsgruppe oppnevnt av UHRs forskningsutvalg 30. januar 2009”. Her står det følgende: ”Arbeidsgruppen mener det er grunnlag for å stille krav om innlevering av vitenskapelige artikler i institusjonens arkiver. Institusjonene bør selv vurdere om de vil innarbeide slike krav i sine retningslinjer. Kopier av publiserte vitenskapelige artikler gjøres tilgjengelige og søkbare via det institusjonelle arkivet, etter forfatters valg”. UiO har lagt seg på denne linjen i sitt utkast til open access-policy: <http://www.uio.no/for-ansatte/aktuelt/beskjed/2011/utkast-open-access-politikk.pdf>

II er at også siste fagfelleverderte manuskriptversjon til forfatter inkluderes. Når utgiver tillater at den endelige formaterte utgaven legges ut er denne alltid å anbefale.

- f) I *anbefaling III* har arbeidsgruppen inkludert en oppfordring om å velge publiseringskanaler som gir åpen tilgang til forskningsresultater der dette er et reelt alternativ til annen publisering. Dette er et nytt punkt i forhold til nåværende policy. Åpen tilgang kan oppnås, enten ved å publisere hos forlag som tilbyr at publikasjonen gjøres åpent tilgjengelig ved open access publisering, eller ved å publisere hos forlag som tillater at en versjon kan egenarkiveres i et åpent forskningsarkiv. For noen forskere og fagmiljø vil åpen publisering være et bedre alternativ enn tilgjengeliggjøring i åpne forskningsarkiv.
- g) Med hensyn til *anbefaling V* finnes det allerede et krav om elektronisk innlevering og arkivering av masteroppgaver. I de administrative retningslinjene for elektronisk innlevering av masteroppgaver fra UiB står det: "... masteroppgaven som hovedregel leveres elektronisk via Mi side til Eksamensarkivet ved UiB innen den fristen som er fastsatt av instituttet. (...) Ved elektronisk innlevering av masteroppgaven, vil oppgaven bli lagret i Eksamensarkivet."¹³ Retningslinjene bygger på Riksarkivets retningslinjer for elektronisk arkivering.¹⁴ "I tillegg vil studenten ha anledning til å velge elektronisk tilgjengeliggjøring av masteroppgaven i Bergen Open Research Archive (BORA). Betingelsene for tilgjengeliggjøring i BORA er som følger:
- a. masteroppgaven er tildelt en bestått karakter (en karakter mellom A og E, eventuelt Bestått) som er registrert i Felles Studentsystem (FS)
 - b. studenten har gitt sitt samtykke til elektronisk tilgjengeliggjøring i BORA

Til punkt b) kan fakultetet gi egne regler."¹⁵ Det er kun det matematisk-naturvitenskapelige (MN) fakultetet ved UiB som har lagt til egne regler på dette punktet. Her kreves det at både veileder og student gir samtykke til tilgjengeliggjøring i BORA,¹⁶ dette for å sikre at åpen tilgjengeliggjøring ikke kan komme i konflikt med framtidig

¹³ Administrative retningslinjer for elektronisk innlevering av masteroppgaver ved Universitetet i Bergen, 15.4.2010.

¹⁴ "Regler for kassasjon av eksamensbesvarelser m.v. ved universiteter og høyskoler", Riksarkivet, 14.12.1984.

¹⁵ Administrative retningslinjer for elektronisk innlevering av masteroppgaver ved Universitetet i Bergen, 15.4.2010.

¹⁶ Utfyllende regler for gradstudier ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, 2010, § 10: https://wikihost.uib.no/matnat/images/d/de/Utfyllende_regler_revidert_H10_endelig.pdf

publisering. En av grunnene til at MN-fakultetet har lagt til en slik regel er at en stor del av masteroppgavene ved MN gjøres som del av et større forskningsprosjekt med ekstern finansiering. Publisering fra slike prosjekter må naturligvis skje slik at prosjektets mål og forpliktelser kan oppfylles. Dette skjer typisk i form av vitenskapelig publikasjoner med flere forfattere.

- h) Med hensyn til *anbefaling VI* finnes det i dag ikke retningslinjer for elektronisk innlevering, arkivering og tilgjengeliggjøring av doktorgradsavhandlinger. Arbeidsgruppen konstaterer at det vil være nødvendig å vurdere dette. Riksarkivets retningslinjer i forhold til elektronisk arkivering gjelder også for doktorgradsavhandlinger, og det er nødvendig å ta høyde for at slike avhandlinger i fremtiden i hovedsak kun kan finnes i en elektronisk utgave.

I UiBs reglement for ph.d.-graden står det følgende om offentliggjøring: ”Avhandlingen skal være offentlig tilgjengelig senest to uker før disputasen holdes. Det kan ikke legges restriksjoner på offentliggjøring og publisering av en doktorgradsavhandling, med unntak for en på forhånd avtalt utsettelse av datoen for offentliggjørelse/ publisering. (...) Ekstern part kan ikke stille vilkår om at hele eller deler av doktorgradsavhandlingen ikke skal kunne offentliggjøres eller publiseres.”¹⁷ Dette kan tolkes slik at UiB har rett til å tilgjengeliggjøre også elektroniske utgaver av avhandlingene åpent uten noen mulighet til restriksjon fra forfatter eller utgiver. Dette reglementet er imidlertid tilpasset de trykte utgavene av avhandlingene, og arbeidsgruppen tolker det slik at det ikke er ment at det samme skal gjelde for den elektroniske utgaven. Arbeidsgruppen mener at UiBs reglement i forhold til offentliggjøring av avhandlingene bør gjennomgås på nytt, og gjerne i lys av erfaringene fra ordningen for masteroppgaver.

6. Dekning av publiseringskostnader ved åpen publisering

6.1 Innledning

Den vanlige finansieringsmodellen for kommersielle open access tidsskrifter er forfatterbetaling, dvs. at forfatter, forskningsmiljø eller institusjon betaler for publiseringen.

¹⁷ Forskrift for graden philosophiae doctor (ph.d.) ved Universitetet i Bergen: <https://regler.app.uib.no/regler/Del-2-Forskning-utdanning-og-formidling/2.1-Forskning/2.1.1-Administrasjon-av-forskerutdanning/Reglement-for-graden-philosophiae-doctor-PhD-ved-Universitetet-i-Bergen> § 6.4 Offentlig tilgjengelighet.

En av måtene UiB kan følge opp sitt vedtak om økt tilgang til forskningsresultater er å stimulere til økt publisering i kvalitetssikrede åpne elektroniske tidsskrift ved at hele eller deler av publiseringsavgiften dekkes av en øremerket budsjettpost.

6.2 Grunnlaget for å etablere en budsjettpost for åpen publisering

Det er et økende antall forskere ved UiB som publiserer sine vitenskapelige artikler open access. Trolig vil åpen publisering i økende omfang bli aktuelt for stadig flere fagmiljøer. Flere internasjonale forskningsinstitusjoner har allerede opprettet sentrale fond for å finansiere publiseringsavgift i tidsskrift som gir åpen tilgang til forskningsresultater. Nasjonalt har Universitetet i Tromsø avsatt 300.000, Universitetet i Agder har avsatt 150.000 og Høgskolen i Telemark har avsatt 50.000 til slik publisering på sine budsjett. I motsetning til arbeidsgruppens anbefaling inkluderer disse fondene ikke støtte til hybridtidsskrifter.

Et av argumentene for å opprette en budsjettpost til støtte for åpen publisering er at dette etter all sannsynlighet vil bli en viktig publiseringsform i fremtiden, og UiB må sette sine forskere i stand til å publisere under de forhold som faktisk finnes i det 21. århundre. UiB må være til stede i de kanaler der det nasjonale og internasjonale fagmiljøet publiserer, også open access. Etersom dette også omfatter forfatterbetaling, mener arbeidsgruppen at UiB må oppfatte disse kostnader som ordinære utgifter ved dagens vitenskapelig publiseringsvirksomhet. Da er det viktig at institusjonen legger forholdene til rette for at dette skal kunne skje. Ut fra UiBs strategi om å støtte publisering i velrenommerte publiseringskanaler, og hensynet til ulike faglige praksiser når det gjelder publisering, mener arbeidsgruppen at det er avgjørende at en anbefaling om, og støtte til, publisering i kvalitetssikrede åpne tidsskrift tilbys som et alternativ til egenarkivering av vitenskapelige artikler. Det forutsettes imidlertid at det er tale om støtte til publisering i anerkjente fagfelleverderte open access eller hybride publiseringskanaler.

6.3 En øremerket budsjettpost

Arbeidsgruppen mener at et såkalt ”publiseringsfond”, det vil si en øremerket budsjettpost, til støtte for open access publisering kan være et godt tiltak.

VIII. Arbeidsgruppen anbefaler at det vurderes å etablere en budsjettpost for kostnader ved open access publisering på nivå 1 og 2, inkludert hybridtidsskrifter. Forskere må ha mulighet til å søke støtte fra slike avsatte midler om de har ekstern finansiering eller ikke. En slik budsjettpost bør etableres først som en treårig, fullskala prøveordning. Det bør foretas en grundig vurdering av faglige og økonomiske implikasjoner før en slik prøveordning settes ut i livet.

Av hensyn til den varierende publiseringspraksis i UiBs fagmiljøer, mener arbeidsgruppen at det er viktig at hybridtidsskriftene omfattes av den foreslåtte prøveordning. Fakultetene og fagmiljøene bør være involvert i vurdering av denne ordningen.

Arbeidsgruppen anbefaler at opprettelse av en budsjettpost for open access publisering ved UiB utredes nærmere i forhold til økonomiske rammer. Siden slik betaling antakelig vil være et stadig vanligere vilkår for publisering, må etablering av en slik øremerket budsjettpost ikke oppfattes som et fond for særlig publisering, men finansieres som en del av universitetets ordinære virksomhet. For å oppnå dette kan det derfor opprettes en egen post i UiBs budsjett til dekking av kostnader knyttet til åpen publisering. For at dette skal kunne bli en realistisk prøveordning, må budsjettposten være stor nok til å fullfinansiere UiBs behov for open access publisering.

Det ligger utenfor arbeidsgruppens kompetanse å kunne gi en nærmere vurdering av de økonomiske rammene for en slik budsjettpost, men vi antar at typiske kostnader kan være fra 3000-25000 kroner per artikkel som publiseres open access. En slik budsjettpost kan utvikle seg til betydelige kostnader og komme i konflikt med andre prioriterte oppgaver for universitetet. Arbeidsgruppen anbefaler at dersom en budsjettposten opprettes, må hensiktsmessigheten av å ha en slik permanent post på UiBs budsjett evalueres etter en periode på 3 år.

6.4 Avtaler mellom Universitetsbiblioteket og forlag

Avtaler UB kan ha med forlag kan gi muligheter for reduksjon av forfatterbetaling i open access tidsskrift.

IX. Arbeidsgruppen anbefaler at UB får ansvar for betale for medlemskap hos open access utgivere og for å forhandle frem best mulige avtaler om denne typen medlemskap som en del av nasjonale lisenser.

Per i dag betaler UB for medlemskap hos BioMed Central, og det kan være aktuelt å etablere tilsvarende ordninger med flere utgivere. Arbeidsgruppen mener at dette er en utgift som bør ligge innenfor UBs budsjett og dermed være uavhengig av en eventuell budsjettpost til støtte for åpen publisering.

Bergen, 4.11.2011

Maurice Mittelmark
Det psykologiske fakultet

Rein Aasland
Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet

Jostein Gripsrud
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Ragna Aarli
Det juridiske fakultet

Henrik von Achen
Universitetsmuseet i Bergen

Alice Kvåle
Det medisinsk-odontologiske fakultet

Inger Elisabeth Haavet
Det humanistiske fakultet

Alette Dybesland Lie
Studentparlamentet